

Відкритий лист щодо вдосконалення роботи антикорупційної інфраструктури в Україні

Ми, що нижче підписалися, правозахисники, громадські діячі, активісти, адвокати, об'єдналися для вивчення та розв'язання системних проблем, які намітились у діяльності антикорупційних органів та які знижують її ефективність, а також послаблюють довіру до антикорупційної системи в Україні та навіть загрожують самому її існуванню. Серед нас є організації та особи, які стояли у витоків створення антикорупційної системи, брали участь у підготовці антикорупційного законодавства та виборах першого директора НАБУ та керівника САП, працювали у Громадській раді доброчесності тощо.

Ми прагнемо будувати правову державу, в якій немає місця корупції. Але мусимо констатувати, що антикорупційні органи не дотримуються принципу верховенства права, успадкували радянські підходи від інших правоохоронних органів й імітують боротьбу з корупцією, часто займаючись піаром і задовольняючи жагу частини суспільства до репресій замість забезпечення справедливого правосуддя.

Однією з таких системних проблем є **призначення винних** ще на етапі досудового розслідування, навіть до вручення підозри. Це супроводжується незаконним і часто маніпулятивним розголошенням негласних слідчих розшукових даних, а також інформаційними кампаніями, що мають на меті дискредитацію фігурантів кримінального провадження. Такі дії грубо порушують принцип презумпції невинуватості, гарантований ст. 62 Конституції України та п. 2 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 ЄКПЛ). При цьому, у переважній більшості випадків, ВАКС не лише не реагує на ці очевидні порушення, а й, перебуваючи в умовах постійного тиску з боку НАБУ, САП та певної частини спеціалізованих громадських організацій, замість належного правового реагування на такі порушення фактично «узаконює» їх. Це призводить до поєднання зусиль органів досудового розслідування та суду для забезпечення безальтернативних репресивних рішень, коли суд стає на бік слідства та обвинувачення і ставиться до підозрюваних як до злочинців, хоча їхня вина не доведена.

Набуває поширення практика протиправного делегування слідчими суддями ВАКС виключних функцій суду детективам НАБУ та прокурорам САП. Зокрема, це стосується наділення їх правом встановлювати заборону на спілкування підозрюваних з певними особами – взагалі невизначеним колом осіб або особами, визначеними на розсуд детективів НАБУ та/чи прокурорів САП. Це при тому, що закон (ст. 194 КПК України) відносить право визначати осіб, з якими підозрюваний зобов'язаний утримуватися від спілкування, до виключної компетенції слідчого судді, суду. А Конституцією України (ст. 124) встановлено, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Подібна поведінка суду проявляється також в іншій системній проблемі – **непомірних заставах**. ВАКС намагається тримати підозрюваних у корупції під вартою, призначаючи застави, які в сотні разів перевищують максимальні, передбачені КПК. При цьому призначення непомірних застав не мають легітимної мети. Цілями застави має бути забезпечення виконання процесуальних обов'язків та запобігання перешкоджанню розслідуванню. У наших умовах метою непомірної застави стає покарання підозрюваного, сприяння слідчим органам та обвинуваченню, щоб підозрюваний ішов на угоду зі слідством, а також штучного стимулювання та задоволення суспільного запиту на репресії. Призначення непомірних застав є грубим порушенням права на свободу та

особисту недоторканність, гарантованого ст. 5 ЄКПЛ. На даний момент на розгляді ЄСПЛ перебувають численні заяви проти України, пов'язані з порушеннями прав людини антикорупційними органами. Частина з них вже комунікована. Взагалі спостерігається тенденція надмірного застосування антикорупційними органами до підозрюваних заходів процесуального примусу.

Ще одна системна проблема полягає в тому, що ВАКС неналежним чином досліджує **допустимість доказів**. На досудовій стадії він приймає докази, навіть якщо вони є очевидно недопустимими, у т. ч. отриманими органом досудового розслідування з порушенням конституційного права підозрюваних на свободу від самовикриття. Також суд приймає від сторони обвинувачення неякісні експертні висновки, написані під замовлення слідчих, не проводячи ґрунтовний судовий аналіз експертиз.

У рішеннях суду часто спотворена практика ЄСПЛ. Суд бере «вирвану» із контексту рішення ЄСПЛ цитату і спирається на хибні твердження, часто протилежні самому рішенню за змістом.

Надмірний тиск на держслужбовців, відсутність превенції в діяльності антикорупційних органів і репресивний ухил, вибірковість корупційних справ спричиняють занепад державної служби і небажання професіоналів працювати в державних установах. Український бізнес теж знаходиться під тиском антикорупційних органів. Бізнесмени оголошуються організаторами схем, учасниками яких є держслужбовці. При цьому схеми дуже часто є ланцюгом законних дій, які в комплексі, на думку обвинувачення, становлять злочин.

Ми вважаємо, що така практика завдає шкоди боротьбі з корупцією в Україні, порушує фундаментальні принципи права, гарантовані Конституцією України, ЄКПЛ та іншими міжнародними угодами, ратифікованими Україною, несе загрози правам людини й основоположним свободам, перешкоджає європейській та євроатлантичній інтеграції України і в результаті знищує саму антикорупційну систему в Україні.

Для збереження антикорупційної системи, її вдосконалення та забезпечення її функціонування на правових засадах ми готові системно проводити моніторинг та аналіз порушень прав людини антикорупційними органами, вимагати від органів досудового розслідування та судів усувати ці порушення, проводити навчання з прав людини та тренінги для суддів ВАКС, детективів НАБУ та прокурорів САП, проводити інформаційні кампанії для розв'язання системних проблем антикорупційних органів.

Ми були та залишаємося надійними партнерами нових антикорупційних органів, прибічниками системної та ефективної протидії корупції в Україні. Водночас ми не можемо бути байдужими спостерігачами того, як ці органи відходять від принципу верховенства права та визначених законом засад їхньої діяльності, як вони поступово набувають ознак репресивних. При цьому ми не вважаємо ці проблеми настільки вкоріненими та за давніми, щоб їх не можна було успішно розв'язати. Для цього потрібні розуміння, відповідальний підхід та спільні зусилля.

ГО «Харківська правозахисна група»

ГО «Український інститут прав людини»

ВБО «Українська фундація правової допомоги»

БО БФ «Людина і право»

ГО Центр правових та політичних досліджень "СІМ"
ГО "Захист в'язнів України"
БО "БФ "Соціально-правовий розвиток"
Херсонська обласна організація Комітету виборців України
ГО "Гельсінська ініціатива-XXI"
Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України»
ГО "Правозахисна Група "СІЧ"
ВГО "Магнолія"
ГО "Регіональний центр прав людини"
Інформаційний центр "Майдан Моніторинг"
Громадянська Платформа Нова Країна
Профспілка Українська незалежна фундація правників
Секція адвокатів та самозайнятих юристів Асоціації правників України
ГО "Мрія"
Віктор Шишкін, суддя Конституційного суду у відставці
Ігор Сліденко, суддя Конституційного суду у відставці
Валерія Лутковська, адвокат, уповноважена ВРУ з прав людини (2012-2018), заслужений юрист України
Ангела Стрижевська, Завідувач кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доцент, заслужений юрист України
Петро Бойко, голова Ради адвокатів Київської області, заслужений юрист України
Семен Ханін, адвокат
Тетяна Козаченко, адвокат
Денис Бугай, адвокат
Ростислав Кравець, адвокат
Карл Волох, громадський діяч
Валерій Пекар, громадський діяч
Юрій Гудименко, громадський діяч
Борис Захаров, громадський діяч
Ірина Гончарова, депутат Харківської міської ради
Євген Грушовець, адвокат
Андрій Тетерук, громадський діяч